

Aktualne problemy
wolności myśli,
sumienia i religii

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji
Katedra Prawa Wyznaniowego

Polskie Towarzystwo Prawa Wyznaniowego

PRACE NAUKOWE
POLSKIEGO TOWARZYSTWA PRAWA WYZNANIOWEGO

2

Materiały XI Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Wyznaniowego
(Lublin, 15-16 maja 2014 r.)

Aktualne problemy wolności myśli, sumienia i religii

Redakcja
Piotr Stanisław
Aneta M. Abramowicz
Michał Czelný
Marta Ordon
Michał Zawisław

Wydawnictwo KUL
Lublin 2015

Recenzent
ks. prof. ndzw. dr hab. Piotr Ryguła
(Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)

Opracowanie redakcyjne
Monika Wójcik

Opracowanie komputerowe
Hanna Prokopowicz

Projekt okładki i stron tytułowych
Aleksander Przytuła

© Copyright by Wydawnictwo KUL, Lublin 2015

ISBN 978-83-8061-133-7 (Wydawnictwo KUL)
ISBN 978-83-928722-8-3 (PTPW)

Wydawnictwo KUL
ul. Konstantynów 1 H, 20-708 Lublin
tel. 81 740-93-40, fax 81 740-93-50
e-mail: wydawnictwo@kul.lublin.pl
<http://wydawnictwo.kul.lublin.pl>

Druk i oprawa
ALNUS Sp. z o.o.
ul. Wróblowicka 63
30-698 Kraków
<http://alnus.pl>

Przedmowa

Wolność myśli, sumienia i religii/wyznania (*freedom of thought, conscience and religion*) zajmuje ważne miejsce we wszystkich powszechnie akceptowanych katalogach praw człowieka. Jej ochronę zapewniają w szczególności umowy międzynarodowe, które przyjęto w celu zabezpieczenia ludzkości przed powtórzeniem krwawej hekatombi II wojny światowej, której głównych przyczyn słusznie upatrywano w braku należnego poszanowania dla przyrodzonej godności człowieka i jego niezbywalnych praw. Żadnych wątpliwości co do wagi omawianej wolności nie mieli autorzy Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, uchwalonej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w 1948 r., ani też – na Kontynencie Europejskim – twórcy Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, przyjętej przez państwa członkowskie Rady Europy w 1950 r. Również w kolejnych latach wolność myśli, sumienia i religii/wyznania była konsekwentnie uwzględniana w umowach międzynarodowych, które poświęcano ochronie praw człowieka. Obowiązek poszanowania tej wolności potwierdzono także w ramach Unii Europejskiej, zapewniając jej należną pozycję w unijnej Karcie Praw Podstawowych, przyjętej w 2000 r., a następnie – po nielicznych modyfikacjach – ponownie uroczyście proklamowanej w 2007 r. w związku z podpisaniem Traktatu z Lizbony.

W świecie demokratycznym przekonanie o konieczności zapewnienia każdemu człowiekowi należyj ochrony jego wolności w sprawach religii znajduje odzwierciedlenie również (a raczej przede wszystkim) w krajowych porządkach prawnych. W ustawach zasadniczych poszczególnych państw, wykorzystując zróżnicowane formuły, zapewnia się każdemu wolność wyboru religii lub światopoglądu oraz wolność ich uzewnętr-

niania. Odnoszących się do tego unormowań nie brakuje też w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. W polskiej ustawie zasadniczej nie tylko w sposób generalny każdemu zapewniono wolność sumienia i religii, ale i odniesiono się do jej różnorodnych aspektów, gwarantując ponadto inne, pozostające z nią w związku, prawa i wolności. Jej wagę podkreślają też warunki, których spełnienie wymagane jest przy ograniczaniu wolności uzewnętrzniania religii. Ochronie omawianej wolności służą także liczne unormowania ustawowe, które można odnaleźć właściwie w każdej gałęzi prawa. Szczególną rolę odgrywają przepisy ustaw o stosunku państwa do poszczególnych kościołów i innych związków wyznaniowych oraz obowiązująca już od ponadto ćwierćwiecza ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, a w odniesieniu do katolików – również Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, który podpisano w 1993 r.

Wielopoziomowość i stopień rozbudowania unormowań odnoszących się do wolności myśli, sumienia i religii/wyznania nie sprawia jednak niestety, że współcześnie nie odnotowujemy już sytuacji nakazujących postawić pytanie o jej rzeczywiste respektowanie. W odniesieniu do niektórych rejonów świata należałoby stwierdzić, że jest wręcz przeciwnie. Różnorodnych (starych i nowych) problemów związanych z realizacją wolności myśli, sumienia i religii/wyznania nie brakuje również tam, gdzie obowiązujące przepisy kształtowane są z odwołaniem do idei demokratycznego państwa prawa. Polska nie stanowi wyjątku.

Aktualność oraz praktyczna doniosłość problematyki wolności myśli, sumienia i religii/wyznania zdecydowały o poświęceniu jej XI Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Wyznaniowego, połączonego ze Zjazdem Katedr, Zakładów i Wykładowców Prawa Wyznaniowego. Spotkanie to zostało zorganizowane przez Katedrę Prawa Wyznaniowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II oraz Polskie Towarzystwo Prawa Wyznaniowego i odbyło się w Lublinie w dniach 15-16 maja 2014 r. Program sympozjum objął blisko 40 referatów, których wygłoszenia podjęli się przedstawiciele niemal wszystkich ośrodków nauki prawa wyznaniowego w Polsce. Do reprezentowanych ośrodków należały: Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Uniwersytet Rzeszowski, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Wrocławski, Uczelnia Łazarskiego i Polska Akademia Nauk, Chrześcijańska Akademia Teologiczna, Wyższa Szkoła Teologiczno-Humanistyczna im. Michała Beliny Czechowskiego w Podkowie Leśnej oraz Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Niniejsza publikacja stanowi

pokłosie tego sympozjum, a na jej zawartość składają się opracowania, które – na bazie wygłoszonych wówczas referatów – zostały przygotowane przez większość prelegentów.

Spora część autorów skoncentrowała swoje rozważania na zagadnieniach z zakresu obecnie obowiązującego prawa polskiego. Paweł Borecki postawił sobie za cel odpowiedź na pytania dotyczące aktualnego znaczenia „wyznaniowych” aktów normatywnych, które – pomimo uchwalenia ich w odmiennych od współczesnych realiach II Rzeczypospolitej – nie zostały dotąd uchylone ani zastąpione nowymi przepisami. Wojciech Brzozowski, odnosząc się do przepisów Konstytucji RP i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, omówił zagadnienie prawnej dopuszczalności uboju rytualnego. Z kolei Przemysław Czarnek podjął problem treści i zakresu wolności religijnej, gwarantowanej przez przepisy polskiej ustawy zasadniczej. Istotnym punktem odniesienia dla kilku autorów stało się orzecznictwo polskich sądów. Nawiązując do wyroków wydanych w ostatnich latach Michał Czelný przeanalizował zagadnienie zamiaru wymaganego do popełnienia przestępstwa z art. 196 Kodeksu karnego Józef Koredczuk zajął stanowisko w sprawie wątpliwości powstających przy stosowaniu przepisów dotyczących budownictwa sakralnego i kościelnego, natomiast Justyna Krzywkowska i Aleksandra Bitowt podjęły próbę prawnej oceny udzielenia sakramentu namaszczenia chorych nieprzytomnej osobie niewierzącej. Pytanie o stopień poszanowania przez polskie prawo woli rodziców zamierzających nadać swym dzieciom imiona motywowane religijnie stało się inspiracją dla Tomasza Rakoczego. Z kolei opracowanie Mieczysława Różańskiego, dotyczące parlamentarnych dyskusji na temat projektu nowelizacji ustawy o ochronie zwierząt, pozwala lepiej uchwycić wszystkie aspekty dyskusji na temat prawnej regulacji uboju rytualnego. Marek Strzała zajął się problemami rewindykacji majątku dawnych (dziś już tylko formalnie istniejących) stowarzyszeń katolickich, a formułowane w ostatnich latach projekty dekryminalizacji obrazy uczuć religijnych skłoniły Damiana Szeleszczuka do rozważenia zasadności prawnokarnej ochrony tej kategorii uczuć. Natomiast Małgorzata Tomkiewicz, odnosząc się do przepisów z zakresu prawa wykroczeń, prawa ochrony środowiska oraz cywilnoprawnej ochrony dóbr osobistych, przeanalizowała problematykę używania dzwonów kościelnych.

Analizy dotyczące współczesnych problemów polskiego prawa wyznaniowego zostały ubogacone o spojrzenie wstecz. Wojciech Góralski, sięgając do materiałów dokumentujących prace Komisji Wspólnej Rządu Rzeczypospolitej Polskiej i Konferencji Episkopatu Polski, rzucił dodatkowe światło na sprawę ratyfikacji konkordatu z 1993 r. Natomiast Michał Pietrzak przedsta-

wił rozwiązania dotyczące form zawarcia małżeństwa, które uwzględniono w projekcie prawa małżeńskiego z 1929 r.

W kilku pracach zagadnienia z zakresu prawa polskiego przeanalizowano z uwzględnieniem szerszej, europejskiej perspektywy. Anna Magdalena Kosińska, uwzględniając stanowisko Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, omówiła problematykę wolności religijnej migrantów. Katarzyna Krzysztofek, odnosząc się do orzecznictwa luksemburskiego i strasburskiego, przeanalizowała przepisy dotyczące wolności sumienia i religii pracowników. Natomiast Ryszard Szytchmiller podjął zagadnienie klauzuli sumienia, wzbogacając rozważania odnoszące się do prawa polskiego o omówienie stanowiska zajętego w tej sprawie przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy.

Sporo uwagi poświęcono orzecznictwu Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, słusznie odnosząc się zwłaszcza do wyroków wydanych w ostatnim czasie i wyróżniających się ze względu na złożoną relację zawartych w nich treści do dotychczasowej linii orzeczniczej (chodzi w szczególności o judykaty dotyczące takich spraw, jak *Eweida i inni v. Zjednoczone Królestwo*, *Bayatyan v. Armenia* czy *Lautsi v. Włochy*). Obszerną analizę orzecznictwa strasburskiego przeprowadzili: Aneta Maria Abramowicz (która podjęła zagadnienie manifestowania religii w miejscu pracy z wykorzystaniem symboli), Jerzy Nikolajew (który odniósł się do uzewnętrzniania religii przez specyficzny ubiór) oraz Michał Skwarzyński (który poddał analizie zagadnienia dotyczące tzw. klauzuli sumienia). Do tej grupy tekstów zaliczyć należy również pracę Michała Hucala, w której odniesiono się do kompetencji i roli Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach rozpatrywanych na podstawie art. 9 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Problematyka europejska została podjęta także przez Jana Krajczyńskiego oraz Macieja Kubalę. Pierwszy z nich przeanalizował orzecznictwo Trybunału Federalnego Szwajcarii dotyczące wolności sumienia i wyznania w kontekście szkolnym, a drugi odniósł się do art. 10 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, koncentrując się zwłaszcza na prawie każdego do postępowania zgodnie z własnym sumieniem. Z kolei Henryk Misztal i Andrzej Szymański, rozszerzając perspektywę, zwrócili uwagę na dramat chrześcijan prześladowanych dziś w różnych częściach świata (zwłaszcza w krajach islamskich) i podkreślili potrzebę podejmowania działań, których celem będzie adekwatne przeciwstawienie się deptaniu godności człowieka w XXI wieku.

Specyfika niniejszego opracowania jako publikacji pokonferencyjnej powoduje, że nie ma ono charakteru w pełni spójnej monografii tytułowego

zagadnienia. Nie powinna też dziwić heterogeniczność wypowiedzianych tu poglądów, która nie tylko nierozzerwalnie wiąże się z rzetelną debatą naukową, ale i klarownie wynika z założeń przyjętych przez Polskie Towarzystwo Prawa Wyznaniowego. Zaangażowanie tak wielu autorów, reprezentujących najważniejsze polskie ośrodki naukowe, niewątpliwie przyczyni się jednak do głębszego zrozumienia problemów, które w ostatnim czasie przykuwały uwagę badaczy rozwiązań dotyczących wolności myśli, sumienia i religii/wyznania.

Redaktorzy

Spis treści

Przedmowa	5
Aneta Maria Abramowicz	
<i>Uzewnętrzanie symboli religijnych w miejscu pracy w świetle orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 15 stycznia 2013 r. w sprawie Eweida i inni v. Zjednoczone Królestwo .....</i>	11
<i>Surfacing religious symbols in the workplace in the light of the judgment of the European Court of human rights of 15 January 2013 on case of Eweida and others vs. the United Kingdom (summary) .....</i>	19
Paweł Borecki	
<i>Przedwojenne ustawodawstwo wyznaniowe we współczesnym polskim systemie prawnym .....</i>	21
<i>Pre-war religious legislation in the contemporary Polish legal system (summary) .....</i>	39
Wojciech Brzozowski	
<i>Ubój rytualny a Konstytucja RP .....</i>	41
<i>Ritual slaughter and the Polish Constitution (summary) .....</i>	51
Przemysław Czarnek	
<i>Problem rozumienia wolności w kontekście sporów o treść wolności religijnej .....</i>	53
<i>The issue of understanding freedom in the context of disputes over the content of the laws concerning religious freedom (summary) .....</i>	65

Michał Czelný

- Zamiar sprawcy jako warunek odpowiedzialności karnej za przestępstwo
obrazy uczuć religijnych (art. 196 kk) . . . . .* 67
- Intention of an offender as a condition of criminal liability for defamation
of religious offense (Art. 196 of the Penal Code) (summary) . . . . .* 86

Wojciech Góralski

- Sprawa ratyfikacji konkordatu z 1993 roku w pracach Komisji Wspólnej
Rządu Rzeczypospolitej Polskiej i Konferencji Episkopatu Polski . . . . .* 87
- The question of Concordat ratification in the works of the Joint Commission
(summary) . . . . .* 109

Michał Hucal

- Europejski Trybunał Praw Człowieka – obrońca czy agresor w kontekście
praw osób wierzących? . . . . .* 111
- The European Court of Human Rights – defender or attacker in the context
of the rights of believers? (summary) . . . . .* 120

Józef Koredczuk

- Budownictwo sakralne i kościelne w świetle polskiego orzecznictwa
administracyjnego . . . . .* 123
- Sacral and ecclesial building in light of the judicial decisions of the Polish
administrative courts (summary) . . . . .* 134

Anna Magdalena Kosińska

- Wolność myśli, sumienia i religii migrantów w prawie Unii Europejskiej
i prawie krajowym – wybrane problemy . . . . .* 135
- Freedom of conscience and religion of migrants' in European Union law
and national law – selected problems (summary) . . . . .* 148

Jan Krajczyński

- Wolność sumienia i wyznania w najnowszej jurysprudencji Trybunału
Federalnego Szwajcarii. Kwestie z zakresu szkolnictwa publicznego . . . . .* 149
- Freedom of conscience and religion in the recent jurisprudence of The Swiss
Federal Tribunal. Issues relating to public education (summary) . . . . .* 167

Katarzyna Krzysztofek

- Wolność sumienia i religii pracownika w świetle przepisów prawa polskiego
i prawa europejskiego . . . . .* 169
- Freedom of conscience and religion of employee in the light of Polish law
and European law (summary) . . . . .* 189

Justyna Krzywkowska, Aleksandra Bitowt

- Poddanie człowieka nieakceptowalnym przez niego praktykom religijnym* 191
Submission of a human to unacceptable by him religious practices (summary) ... 203

Maciej Kubala

- Ochrona wolności sumienia w artykule 10 Karty Praw Podstawowych* 205
Protection of freedom of conscience in Article 10 of the Charter of Fundamental Rights (summary) 212

Henryk Misztal

- Prześladowanie chrześcijan w krajach islamskich* 213
The persecution of Christians in Islamic countries (summary) 227

Jerzy Nikołajew

- Wybrane orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące manifestowania religii poprzez specyficzny ubiór* 229
Selected case law of the European Court of Human Rights concerning the manifestation of religion through a specific dress code (summary) 251

Michał Pietrzak

- Małżeństwo wyznaniowe ze skutkami cywilnymi w Polsce. Geneza małżeństwa wyznaniowego ze skutkami cywilnymi w II RP* 253
Religious marriage with civil effects in Poland. The genesis of religious marriage with civil effects in the Second Republic of Poland (summary) 258

Tomasz Rakoczy

- Religijna motywacja wyboru imienia dla dziecka i jej uszanowanie w prawie polskim* 259
Religious motivation of choice name for the child and its respecting in the Polish law (summary) 271

Mieczysław Różański

- Proces legislacyjny nowelizacji ustawy o ochronie zwierząt w pracach sejmu VII kadencji* 273
The legislative process of amending the law on protection of animals in the works of the seventh term of the Sejm (summary) 284

Michał Skwarzyński

- Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w zakresie klauzuli sumienia* 285
The case law of the European Court of Human Rights in relation to conscience clause (summary) 293

Marek Strzała

- Aktualne problemy dotyczące rewindykacji majątku dawnych stowarzyszeń katolickich – ujęcie praktyczne* 295
Current problems of old Catholic associations' assets recovery – a practical approach (summary) 316

Damian Szeleszczuk

- Prawnokarna ochrona uczuć religijnych w kontekście zasady subsydiarności. Uwagi na tle projektów nowelizacji Kodeksu Karnego* 317
Legal and penal protection of religious feelings in the context of the principle of subsidiarity – comments relating to the amendment to the Criminal Code (summary) 326

Ryszard Sztymmler

- Nowa interpretacja klauzuli sumienia* 327
A new interpretation of conscience clause (summary) 346

Andrzej Szymański

- Prześladowania i dyskryminacja chrześcijan wyzwaniem dla prawników* 347
Persecution and discrimination against Christians – a challenge for lawyers (summary) 364

Małgorzata Tomkiewicz

- Emisja dźwięku dzwonów kościelnych w Polsce – wymiar prawny zjawiska* 365
Church bell sound emission in Poland – legal dimension of the phenomenon (summary) 380

